

Zorganizowany Ruch Harcerski w Gminie Dębno

Jak harcerstwo wychowuje?

W swej stuletniej historii ruch harcerski zdołał wytworzyć swój własny, niezwykle skuteczny system wychowania młodzieży, który opiera się na specyficznej metodzie działania, całkowicie odmiennej od tych stosowanych w szkolnictwie. Aby zrozumieć założenia owej metody, należy sobie uświadomić, iż Harcerstwo nie zajmuje się jedynie przekazywaniem wiedzy lecz powołane jest do wyrabiania charakterów i kształtowania postaw – w szczególności postaw obywatelskich.

Ktoś, kto nie miał okazji zaznajomić się z metodycznymi założeniami naszego ruchu może traktować obserwowane przejawy działalności harcerskiej z przymrużeniem oka – jako jałową infantylną zabawę – przysłowiowe ”bieganie w krótkich portkach po lesie”. Tymczasem owa dziwna dla postronnego obserwatora inność Harcerstwa od szkoły jest warunkiem jego nieprawdopodobnej skuteczności wychowawczej. Celem niniejszego mini kompendium wiedzy na temat harcerskiego systemu wychowania, jest pomoc w zrozumieniu jego specyfiki. Harcerska metoda wychowania charakteryzuje się pięcioma zasadami oddziaływania.

Zasada oddziaływania naturalnego

Harcerstwo wykorzystuje naturalne formy aktywności dzieci i młodzieży – takie, jakie podejmują one spontanicznie w sytuacjach nieskrępowanych nadzorem osób dorosłych. Słabo zorientowane w istocie Harcerstwa osoby mogą odbierać zewnętrzne przejawy życia harcerskiego jako coś niepoważnego, co niczemu pożytecznemu nie służy. Tymczasem właśnie w tym tkwi tajemnica skuteczności Harcerstwa. Młodzież bardzo chętnie uczestniczy w życiu harcerskim, bowiem odpowiada ono jej upodobaniom, a uczestnicząc w atrakcyjnym dla niej życiu grupy rówieśniczej, poddaje się jej wpływowi. Z założeń zasady oddziaływania naturalnego wynika stosunkowo młody wiek instruktorów harcerskich, którzy prowadzą pracę drużyn. Najlepsze rezultaty osiągają w tej pracy instruktorzy, którzy są uczniami wyższych klas licealnych bądź studentami, gdyż wyrastają dopiero ze świata, do którego należą ich podopieczni. Młodzi drużynowi

doskonale rozumieją ten świat i intuicyjnie wyczuwają, które formy aktywności będą przez harcerzy odebrane jako naturalne, a tym samym zaakceptowane i stosowane. Naturalność podejmowanych działań jest nie tylko gwarantem atrakcyjności Harcerstwa, ale także sprawia, iż te działania odpowiadają rozwojowym potrzebom młodzieży. To powoduje, że Harcerstwo, przez odpowiednią treść i formę zajęć, jest w stanie ten rozwój skutecznie wspierać.

Zasada oddziaływania od wewnątrz

Oddziaływanie harcerskie na młodzież ma szansę powodzenia jedynie przy spełnieniu dwóch warunków:

- **Warunek dobrowolności**

Młodzi ludzie muszą sami chcieć wstąpić i należeć do Harcerstwa. Wszelkie formy przymusu, choćby nawet podejmowane z najszczerzych pobudek i mające na względzie dobro dziecka, przynieść mogą tylko i wyłącznie skutek odwrotny do zamierzonego. Zwłaszcza wobec młodzieży ze starszych klas szkół podstawowych i liceów, która znajduje się w wieku charakteryzującym się przekorą, a nawet buntem wobec wszelkich przejawów presji płynącej ze strony dorosłych. Nie można nikogo zmusić, aby przyjął wartości leżące u podstaw wychowania harcerskiego. Można natomiast do nich przekonać, co w warunkach dobrowolności staje się niezwykle proste. Aby warunek ten mógł być spełniony, Harcerstwo musi być propozycją przede wszystkim bardzo atrakcyjną. Tylko tak można zachęcić młodzież do życia we wspólnocie, która stawia swoim członkom niezwykle wysokie wymagania.

- **Warunek świadomości**

“Mam szczerą wolę (...)” -od tych słów rozpoczyna się rota Przyrzeczenia Harcerskiego, w którym dziewczęta i chłopcy uroczyście zobowiązują się wejść na drogę prowadzącą w kierunku wyznaczonym przez harcerskie ideały służby, braterstwa i pracy nad sobą. Zanim jednak dojdzie do złożenia Przyrzeczenia, każdy z nich odbywa kilkumiesięczny okres próbny, w trakcie którego poznaje smak życia harcerskiego oraz wymagania, jakie stawia się przed kimś, kto chce nosić mundur i Krzyż Harcerski. W tym czasie chłopcy i dziewczęta zdobywają swój pierwszy stopień harcerski, nabywając niezbędne umiejętności pozwalające im brać aktywny udział w życiu drużyny oraz próbują żyć wedle Prawa Harcerskiego. Kto tę próbę pomyślnie przejdzie, ten doskonale wie, do czego się zobowiązuje, składając Przyrzeczenie Harcerskie. Zatem każdy, kto nosi mundur, robi to nie tylko dobrowolnie, ale przede wszystkim z pełną świadomością tego, czego się od niego oczekuje. W wyniku zdobywania kolejnych stopni wtajemniczenia harcerskiego, świadomość ta staje się coraz wyższa, aż dochodzi do tego momentu, w którym człowiek dla osiągnięcia pełni własnego szczęścia zaczyna sam od siebie wymagać. Ostatni, najwyższy stopień harcerski przyznaje się młodym ludziom, których nie trzeba już motywować do samorozwoju i życia wypełnionego służbą za pomocą typowo harcerskich zachęt. Wychowanie harcerskie zmierza do osiągnięcia takiego właśnie stopnia świadomości i do przyjęcia tego typu postawy życiowej.

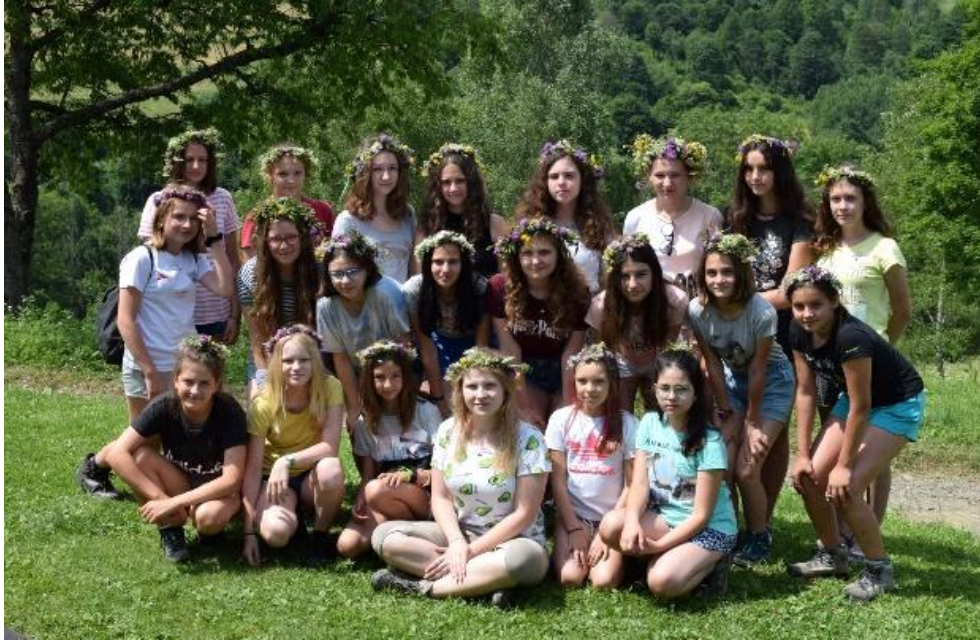
Zasada oddziaływania wzajemnego

W chwili, kiedy młody człowiek wchodzi w okres uwalniania się spod wpływu rodziców i zaczyna negować dotychczasowe autorytety, a nawet buntować się wobec zasad rządzących światem dorosłych, jego życie może znaleźć się na rozdrożu. Coraz mniej liczy się ze zdaniem rodziców i zasadami obowiązującymi w szkole, a coraz bardziej przejmują się opinią rówieśników. W tym czasie decydujący wpływ na opinie i postępowanie, a nawet dalsze życie młodego człowieka wywierają grupy rówieśnicze. Żywioł ten jest trudny do okiełznania, a przez to niebezpieczny i często prowadzi na manowce. Każdy świadomy swej roli rodzic zaczyna wtedy odczuwać niepokój przed „wpadnięciem dziecka w złe towarzystwo”. Młody człowiek potrzebuje zaistnieć w grupie rówieśniczej i dobrze jest, gdy grupą tą okazuje się zastęp lub drużyna harcerska. Jeśli znajdzie tam akceptację dla siebie, przyjaźń i atrakcyjne formy spędzania wolnego czasu – nie będzie już szukał innego towarzystwa. Ścisłe przestrzeganie warunku dobrowolnej przynależności do Harcerstwa oraz świadomość wynikających z tego obowiązków oznacza, że w drużynach pozostają tylko ci, których udało się zachęcić do przyjęcia określonego, harcerskiego stylu życia. Jednostki te tworzą

sobie nawzajem odpowiednie, naturalne środowisko wychowawcze, które można nazwać „dobrym towarzystwem”. Wpływ tego środowiska może okazać się nie tylko bezpieczny pod względem wychowawczym, ale wręcz pożyteczny i nieoceniony. Normy zachowania obowiązujące w takiej harcerskiej grupie rówieśniczej oraz wyznawane przez jej członków wartości przyczyniają się do kształtowania szlachetnych postaw u każdego z nich. Dzieje się tak dlatego, że wszyscy uczestnicy grupy rówieśniczej intensywnie oddziałują na siebie, dążąc do urzeczywistnienia norm, jakie obrali.

Zasada oddziaływania wzajemnego, obok opisanego wyżej wymiaru poziomego (czyli wzajemnego wpływu na siebie rówieśników tworzących drużyny, szóstki zuchove, zastępy harcerskie i patrole wędrownicze), realizuje się także w tzw. relacjach pionowych pomiędzy młodszymi i starszymi. Oddziaływanie wychowawcze Harcerstwa dokonuje się w dwóch kierunkach. Starsi, w tym zwłaszcza instruktorzy, oddziałują swoim przykładem na młodszych, ale i młodzi oddziałują na starszych. Również drużynowi wychowywani są przez swoich harcerzy. Dzieje się tak dlatego, że instruktor, jeśli chce naprawdę przewodzić swoim harcerzom, musi cieszyć się wśród nich autentycznym i naturalnym autorytetem oraz imponować im w wielu dziedzinach. Kiedy podopieczni się rozwijają i zaczynają dorastać do jego poziomu, on sam musi rozwijać się co najmniej w tym samym tempie. W przeciwnym wypadku utraci swoją przewagę i prędzej czy później dojdzie do kryzysu przywództwa. Kiedy młodzi widzą wyraźnie, jaki wysiłek musi włożyć ich drużynowy w pracę nad sobą oraz gdy widzą efekty tej pracy, to będą brać z niego przykład, a tym samym będą się sami pełniej rozwijać i znów, tym bardziej motywować do rozwoju swego drużynowego. W technice zjawisko to nosi nazwę dodatniego sprzężenia zwrotnego. Relacja drużynowy – harcerze nosi wszelkie cechy typowej relacji mistrz – uczniowie, w której obie strony wzrastają. Dlatego też najwyższy stopień instruktorski nosi nazwę „harc mistrz”.

Mechanizm ten działa zawsze, dopóki przywództwo drużynowego budowane jest na naturalnym autorytecie. Próba oparcia przez instruktora swojej pozycji w grupie na jakiegokolwiek podstawie formalnej (tak jak to jest w relacji nauczyciel - uczniowie), burzy naturalny charakter oddziaływania, a sytuacja taka natychmiast zostaje odebrana przez harcerzy jako element sztuczny, rodem ze świata dorosłych, przeciw któremu młodzież się buntuje. To również prowadzi do załamania się pracy harcerskiej, bowiem żaden młody człowiek nie zaakceptuje tego typu formalnych relacji w grupie rówieśniczej i drużyna szybko się rozpadnie.

Zasada oddziaływania wzajemnego jest także jednym z kilku powodów, dla których instruktorzy nie otrzymują żadnego wynagrodzenia za swoją służbę instruktorską – zaburzyłoby to partnerski charakter tych relacji. Pobieranie wynagrodzenia za prowadzenie drużyny oznaczałoby, że instruktorzy wykonują pracę zarobkową, a nie przewodzą młodszym z potrzeby serca i szczerzej przyjaźni. Przeczyłoby to także ideałowi bezinteresownej służby społecznej, do którego drużynowy ma własnym przykładem zachęcić swoich harcerzy.

Zasada oddziaływania pozytywnego

Harcerstwo stara się dostrzec i wydobyć na światło dzienne to, co w każdym młodym człowieku jest dobre i wartościowe. Jest to konsekwencja świadomego wyboru dokonanego już u zarania istnienia ruchu harcerskiego, kiedy to zdecydowano się oprzeć go na pozytywnym charakterze środków oddziaływania – dobrych wzorcach, wartościowym przykładzie osobistym, rozbudzaniu aspiracji, zachęcaniu do dążenia do ideału. Wychowanie harcerskie sprzyja i motywuje do stałego rozwoju talentów i dobrych cech charakteru, jakie kryją się w każdym z nas. Efektem tego, w skali społecznej, jest wielka różnorodność wartościowych typów ludzi, które zebrane w większą zbiorowość tworzą jej bogactwo i wielki potencjał rozwojowy. A przecież sto lat temu, kiedy Harcerstwo powstawało, bardziej oczywisty był zupełnie inny wybór metod wychowania – rozpowszechnione były te oparte na zakazach i ograniczeniach oraz wzbudzaniu lęku i poczucia winy. Za pomocą tego typu negatywnych środków oddziaływania również można osiągać pozytywne rezultaty wychowawcze. Przykładem tego może być prawo karne. Zwróćmy jednak uwagę, że bardzo łatwo jest osiągnąć stan, w którym można o sobie powiedzieć, że nie wykracza się poza ramy

kodeksu karnego. W tym stanie nie pojawia się już żaden bodziec do dalszego rozwoju, a efektem tego typu oddziaływania jest osiągnięcie pewnego minimalnego standardu zachowań przystających do z góry założonej formy.

Gdyby oddziaływać na obywateli tylko za pomocą tego typu metod, efektem byłoby powstanie społeczeństwa zunifikowanego o charakterze „koszarowym”, właściwego dla systemów totalitarnych. Tymczasem dzisiejsze Harcerstwo wpisuje się w szeroki front ruchów i organizacji społecznych, których ambicją jest budować w Polsce i w Europie fundament pluralistycznego społeczeństwa obywatelskiego, czerpiącego swą siłę z bogactwa różnorodności. Dlatego motywujemy młodzież do rozwoju i próbujemy z każdego człowieka wydobyć i rozwijać to, co jest w nim wartościowe. Nie staramy się przycinać ludzkich osobowości do z góry założonej wspólnej formy, jak to miałyby miejsce, gdybyśmy stosowali metodę zakazów i ograniczeń. Z tej właśnie przyczyny Harcerstwo kryje w sobie ogromny potencjał oddziaływania, którego uwolnienie zależy tylko od postawy, talentu i umiejętności drużynowych.

Zasada oddziaływania pośredniego

Drużynowi wystrzegają się moralizowania i wywierania bezpośredniego wpływu na młodzież w formie pouczania. Kto usiłowałby to robić, stawiałby się ponad nią, a tym samym niweczył wcześniej wymienione założenia metody harcerskiej. Dlatego Harcerstwo wykorzystuje metodę oddziaływania pośredniego, według której nie ma potrzeby rozprawiania o ideałach. Po prostu żyje się nimi na co dzień.

Często mówi się, że Harcerstwo wychowuje do czynu poprzez czyn. Zamiast urządzać pogawędki na temat potrzeby niesienia pomocy drugiemu człowiekowi, harcerze ćwiczą na zbiórkach procedury resuscytacji, szkolą się i rozgrywają gry oraz zawody w udzielaniu pierwszej pomocy, a gdy tylko mogą, pełnią różnego rodzaju dyżury i służby ratownicze.

Dla zobrazowania pośredniego charakteru oddziaływania harcerskiego, można przytoczyć przykład gry terenowej: jeden zespół otrzymuje zadanie dostarczenia we wskazane miejsce bardzo ważnej przesyłki, a drugi musi mu to umożliwić za pomocą metod, jakie nie są zabronione regułami gry. Jest to nic innego, jak lekcja wychowania obywatelskiego, podczas której młodzież uczy się współdziałania, rzetelnego realizowania wyznaczonych obowiązków, odpowiedzialności za powierzone im zadania, dążenia do wspólnych celów przy respektowaniu obowiązujących reguł gry, poszanowania dla przeciwników, znoszenia porażek i cieszenia się sukcesami. Ponieważ młodzież uczestniczy w

takiej grze z przyjemnością i zaangażowaniem, efekty wychowawcze są znacznie większe, niż gdyby miała w tym czasie wysłuchać referatu o powinnościach obywatelskich.

Tworzony w naszej gminie ruch harcerski, oddziałując na swoich członków, będzie starać się w nich kształtować postawy, nawyki, umiejętności, stawiając następujące cele:

- poszanowanie tradycji rodzinnych, środowiskowych i narodowych,
- postawy patriotyczne i obywatelskie,
- umiejętność budowania własnego światopoglądu,
- potrzebę wszechstronnego rozwoju duchowego,
- otwartość wobec innych i tolerancję,
- budowanie hierarchii wartości, w której dobro wspólne ceni się wyżej od osobistego interesu,
- poszanowanie dla starszych,
- ogładę i kulturę osobistą,
- odpowiedzialność za słowo, w tym punktualność,
- umiejętności z zakresu oszczędności i przedsiębiorczości,
- aktywny styl życia nacechowany potrzebą pełnienia bezinteresownej służby społecznej, umiejętność tworzenia relacji w grupie rówieśniczej,
- umiejętność rozpoznawania własnych talentów i potrzebę rozwijania zainteresowań,
- aktywne i twórcze uczestnictwo w kulturze,
- czynne uprawianie sportu i rekreacji ruchowej,
- poszanowanie przyrody i kształtowanie świadomości ekologicznej,
- wolny od nałogów, zdrowy styl życia.